

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут людини
Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
_____ (О. Б. Жильцов)
_____ 2018 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Менеджмент спеціальної та інклюзивної освіти». Змістовий модуль
«Актуальні проблеми організації інклюзивної освіти»

для студентів

спеціальності	016 Спеціальна освіта (шифр і назва спеціальності (тей))
освітнього рівня	другого (магістерського) (назва освітнього рівня, ОКР)
освітньої програми	016.00.01 Логопедія (шифр і назва освітньої програми)
спеціалізації (за наявності)	_____ (назва спеціалізації)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 1119/18
Жильцов
(підпис) (прізвище ініціали)
« _____ » _____ 2018 р.

Київ – 2018

Розробники:

Мартинчук Олена Валеріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти,
Найда Юлія Михайлівна, старший викладач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Викладач:

Найда Юлія Михайлівна, старший викладач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Протокол від 30.08. 2018 р. № 8

Завідувач кафедри _____ (О.В. Мартинчук)

(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми Логопедія)

(назва освітньої програми)

30.08. 2018 р.

Керівник освітньої програми _____ (Т.В.Скрипник)

(підпис)

Робочу програму перевірено

03.09. 20 18 р.

Заступник директора _____ (Р.О. Павлюк)

(підпис)

1. Опис змістового модуля

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Актуальні проблеми організації інклюзивної освіти		
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	2 / 60	
Курс	5	-
Семестр	9	-
Обсяг кредитів	2	-
Обсяг годин, в тому числі:	60	-
Аудиторні	16	-
Модульний контроль	4	-
Семестровий контроль	10	-
Самостійна робота	30	-
Форма семестрового контролю	-	-

2. Мета та завдання змістового модуля

Мета: оволодіння компетенціями управлінської діяльності інноваційного освітнього закладу, що реалізує інклюзивний підхід; ознайомлення з тенденціями розвитку спеціальної й інклюзивної освіти; формування цілісної освітньої політики в сфері інклюзивної освіти від загальнодержавного рівня до політики освітнього закладу.

Завдання:

- формувати загальні компетентності: світоглядну, громадянську, комунікативну, міжособистісну взаємодію, інформаційно-комунікаційну, креативну, аналітичну, самоосвітню;
- формувати фахові компетентності: організаційну, теоретико-методологічну, психолого-педагогічну, методичну, спеціально-педагогічну, проєктувальну, консультативну, компетентність у сфері порівняльної спеціальної педагогіки;
- забезпечити набуття практичних навичок при формуванні фахової компетентності проведення компаративних досліджень у сфері спеціальної освіти, на основі міжнародного досвіду та специфіки педагогічної традиції України.

3. Результати навчання за змістовим модулем:

- уміти продемонструвати знання з освітнього менеджменту щодо алгоритму організації спеціального та інклюзивного навчання та управлінської діяльності спеціальних та інклюзивних дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів;
- уміти продемонструвати розуміння сутності, функцій і змісту управління інноваційним закладом освіти;

- уміти проаналізувати основні тенденції розвитку вітчизняної спеціальної й інклюзивної освіти;
- уміти сформулювати механізми формування освітньої політики;
- уміти продемонструвати знання і розуміння особливостей управління інклюзивним навчальним закладом, рівні менеджменту, забезпечення комплексної підтримки, планування діяльності навчального закладу;
- уміти продемонструвати вміння визначати оптимальні шляхи розвитку навчального закладу для задоволення особливих освітніх потреб;
- уміти визначати ролі кожного учасника освітнього процесу для розвитку інклюзивної політики, практики і культури закладу освіти;
- уміти оцінити потреби як окремого учня, так і закладу освіти для пошуку і забезпечення відповідних ресурсів та послуг;
- уміти проаналізувати стан і тенденції розвитку системи спеціальної освіти в Україні, ґрунтуючись на закономірностях розвитку освіти в світі.

4. Структура змістового модуля

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1 «Менеджмент в освіті: тенденції розвитку і компетентності»							
Тема 1. Освітній менеджмент: сутність, тенденції, компетентності.	10	2	2	-	-	-	6
Тема 2. Менеджмент закладів загальної освіти: інклюзія і освітній процес. Управління змінами.	12	2	2	-	-	-	8
Модульний контроль	2						
Усього за змістовий модуль	24	4	4	-	-	-	14
Змістовий модуль 2 «Актуальні питання запровадження інклюзивної освіти»							
Тема 3. Забезпечення непевності і цілісності освітніх послуг.	12	2	2	-	-	-	8
Тема 4. Управління ресурсами : інклюзивно-ресурсний центр та	12	2	2	-	-	-	8

інтегрування послуг.							
Модульний контроль	2						
Усього за змістовий модуль	26	4	4	-	-	-	16
Підготовка та проходження контрольних заходів	10						
Усього за навчальну дисципліну «Актуальні проблеми організації інклюзивної освіти»	60	8	8	-	-	-	30

5. Програма змістового модуля

Змістовий модуль 1 «Менеджмент в освіті: тенденції розвитку і компетентності»

Тема 1. Освітній менеджмент: сутність, тенденції, компетентності.

Освітній менеджмент, його сутність, функції і зміст управління в сфері освіти, основні концепції. Тенденції розвитку освітньої галузі, у тому числі спеціальної й інклюзивної освіти. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'ю, діти та підлітки. Компетентності для управління сучасним навчальним закладом. Формування освітньої політики, що відповідає інклюзивним принципам.

Ключові слова: менеджмент, компетентності, різноманіття, інклюзивна освітня політика, міжнародна класифікація функціонування.

Рекомендована основна література [1, 4]

Рекомендована додаткова література [1, 5, 7, 11, 15]

Тема 2. Менеджмент закладів загальної освіти: інклюзія і освітній процес. Управління змінами.

Рівні менеджменту для запровадження спеціальної та інклюзивної освіти. Координація і моніторинг. Інклюзивний заклад: особливості управління, інституційні зміни в закладі освіти, забезпечення комплексної підтримки, планування діяльності навчального закладу з врахуванням інклюзивного підходу. Індекс інклюзії як інструмент розвитку навчального закладу для забезпечення освітнього процесу і різноманіття.

Ключові слова: інклюзивний розвиток, зміни, інклюзивний підхід, індекс інклюзії.

Рекомендована основна література [2, 5]

Рекомендована додаткова література [2, 3, 4, 8, 10]

Змістовий модуль 2 «Актуальні питання запровадження інклюзивної освіти»

Тема 3. Забезпечення непевності і цілісності освітніх послуг.

Забезпечення непевності і цілісності освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами від раннього втручання до набуття професії та занятості. Перехідні періоди між рівнями освіти, зокрема між дошкільним

рівнем та до початковою школою, між початковою і середньою школою. Реформа «Нова українська школа» та інклюзивне навчання.

Ключові слова: непевність і цілісність освітніх послуг, спеціальні послуги, освітні послуги, інтегровані послуги, перехідний період.

Рекомендована основна література [4, 5]

Рекомендована додаткова література [1, 5, 8, 9, 15]

Тема 4. Управління ресурсами: інклюзивно-ресурсний центр та інтегрування послуг.

Інклюзивно-ресурсний центр як комплексна система забезпечення підтримки інклюзивної освіти: діти, батьки, педагоги, команда закладу освіти, фахівці. Структура і функції ІРЦ, підготовка педагогів, фахівців спеціальної освіти для впровадження інклюзії. Інтегрування послуг, міжсекторальна взаємодія.

Ключові слова: інклюзивно-ресурсний центр, інтегровані послуги, міжсекторальна взаємодія.

Рекомендована основна література [1, 3]

Рекомендована додаткова література [6, 11, 12, 13, 14]

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів з модуля «Актуальні проблеми організації інклюзивної освіти».

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-
	Разом	-	59		59
Максимальна кількість балів: 118					
Розрахунок коефіцієнта: $k=118/100=1,18$					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Змістовий модуль 1 «Менеджмент в освіті: тенденції розвитку і компетентності»

Тема 1. Освітній менеджмент: сутність, тенденції, компетентності (6 год.).

Завдання: Складіть карту знань щодо міжнародних організацій, які формують освітню політику, у тому числі інклюзиву, ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, ВООЗ, Рада Європи, зазначивши особливості їх діяльності у формуванні політики.

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

Тема 2. Менеджмент закладів загальної освіти: інклюзія і освітній процес. Управління змінами (8 год.).

Завдання: Складіть карту організації діяльності (менеджменту) команди психолого-педагогічного супроводу використовуючи «Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти» - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Мои%20документы/5b1e721d2c67a022705177.pdf>

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

Змістовий модуль 2 «Актуальні питання запровадження інклюзивної освіти»

Тема 3. Забезпечення непевності і цілісності освітніх послуг (8 год.).

Завдання: опрацюйте розділ II посібник «Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл» [Електронний ресурс] – Режим доступу:

[file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Мои%20документы/IndexForInclusion%20\(4\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Мои%20документы/IndexForInclusion%20(4).pdf)

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

Тема 4. Управління ресурсами: інклюзивно-ресурсний центр та інтегрування послуг (8 год.).

Завдання: ознайомтесь з «Положенням про інклюзивно-ресурсний

центр».

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п> - Назва з екрану.

Складіть карту знань до розділів:

- завдання центру;
- організація проведення комплексної оцінки;
- організація надання психолого-педагогічної допомоги дитині з особливими освітніми потребами.

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

№ МКР	Форма проведення	Критерії оцінювання	Кількість балів
Змістовий модуль «Менеджмент в освіті: тенденції розвитку і компетентності»			
МКР 1	Письмова форма: Перше завдання: аналітичне; Друге завдання: практичне	1. Здатність продемонструвати знання змісту модуля	10 балів
		2. Здатність продемонструвати аналітичне мислення, генерування ідей та творчий підхід у процесі аналізу та комплексного розв'язання теоретичних та практичних професійних проблемних питань з організації та забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі	10 балів
		3. Здатність продемонструвати високий рівень грамотності писемного мовлення	5 балів
Змістовий модуль «Актуальні питання запровадження інклюзивної освіти».			
МКР 2	Письмова форма: Перше завдання: аналітичне; Друге завдання:	1. Здатність продемонструвати знання змісту модуля	10 балів
		2. Здатність продемонструвати аналітичне мислення,	10 балів

	практичне	генерування ідей та творчий підхід у процесі аналізу та комплексного розв'язання теоретичних та практичних професійних проблемних питань з організації та забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі	5 балів
		3. Здатність продемонструвати високий рівень грамотності писемного мовлення	

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.
Не передбачено навчальним планом.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

Питання репродуктивного і аналітичного характеру

1. Розкрийте основні завдання реформування середньої освіти в Україні, акцентуючи увагу на впровадженні інклюзивного навчання в межах реформи «Нова українська школа».
2. Визначте й охарактеризуйте основні проблеми вітчизняної системи освіти, які стали поштовхом для прийняття реформаторських рішень, запровадження національної реформи «Нова українська школа».
3. Проаналізуйте зміни структури освітнього процесу, які відбуваються в умовах реформи «Нова українська школа» з особливим наголосом на інклюзивне навчання.
4. Охарактеризуйте специфіку впровадження інклюзивного навчання в процесі реформування середньої освіти в Україні. Якими є основні виклики реформи з точки зору забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами на якісну освіту.
5. Розкрийте основні стратегічні напрями визначені державною політикою України, для запровадження інклюзивної освіти, використовуючи нормативні акти прийняті Кабінетом міністрів України у 2017 році.
6. Визначте основні проблеми запровадження інклюзивної освіти в Україні. Розкрийте виклики, які існують на рівні формуванні

- інклюзивної політики та її запровадження на рівні місцевих громад. Які шляхи можна запропонувати для їхнього вирішення на основі рекомендації розроблених ЮНЕСКО «Керівні рекомендації для інклюзії: забезпечення доступу до освіти для всіх».
7. Визначте ключові компетентності педагогів для успішного запровадження інклюзивної практики, на основі рекомендації розроблених ЮНЕСКО «Керівні рекомендації для інклюзії: забезпечення доступу до освіти для всіх».
 8. Визначте основні проблеми запровадження інклюзивної освіти в Україні. Розкрийте виклики, які існують на рівні впровадження інклюзивної практики. Які шляхи можна запропонувати для їхнього вирішення на основі рекомендації розроблених ЮНЕСКО «Керівні рекомендації для інклюзії: забезпечення доступу до освіти для всіх».
 9. Проаналізуйте основні принципи визначені у Державному стандарті початкової освіти (2018) з огляду на реалізацію інклюзивної освіти як наскрізної складової державної освітньої політики.
 10. Визначте основні характеристики освітнього менеджменту як основи управління закладом освіти який впроваджує інклюзивну практику.
 11. Визначте та охарактеризуйте вертикаль(рівні) менеджменту інклюзивної політики і практики. Зазначте компетентності, які характеризують національний (центральний) рівень та рівень місцевих громад (управління освіти на рівні міст та територіальних громад).
 12. Визначте й проаналізуйте основні завдання інклюзивно-ресурсних центрів, з огляду на загальні виклики реформування освітньої системи України.
 13. Визначте взаємозв'язки установ й організацій, які здійснюють управління діяльності інклюзивно-ресурсних центрів на національному, регіональному та місцевому рівнях.
 14. Проаналізуйте повноваження інклюзивно-ресурсних центрів щодо підтримки інклюзивної практики на рівні закладу загальної освіти (дошкілля, початкова та базова школа).
 15. Визначте основні напрями за якими планується діяльність інклюзивно-ресурсних центрів, яким чином це сприяє впровадженню реформи середньої освіти в Україні.
 16. Здійсніть порівняльний аналіз основних завдань інклюзивно-ресурсних центрів та вимог щодо підтримки інклюзивної практики на рівні закладу загальної освіти (дошкілля, початкова й базова школа) визначених документом ЮНЕСКО «Керівні рекомендації для інклюзії: забезпечення доступу до освіти для всіх».

17. Проаналізуйте головні компоненти Концепції «Нової української школи» на які мають орієнтуватись педагоги, у тому числі, які працюють в класах з інклюзивною формою навчання. Зокрема, такий аспект як педагогіка партнерства.
18. Визначте основні чинники, які забезпечують якість інклюзивного навчання. Яким чином вони відображені в Концепції нової української школи.
19. Окресліть ключові аспекти, які формують концептуальне розуміння інклюзії, визначені ЮНЕСКО «Керівні рекомендації для інклюзії: забезпечення доступу до освіти для всіх».
20. Визнайте й охарактеризуйте основні аспекти, важливі для успішного запровадження інклюзивної освіти, на основі даних представлених у документі ЮНЕСКО «Керівні рекомендації для інклюзії: забезпечення доступу до освіти для всіх».

6.6. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична картка дисципліни

Навчально-методична карта змістового модуля «Актуальні проблеми організації інклюзивної освіти»

Разом: 60 год., лекції – 8 год., семінарські заняття – 8 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота – 30 год., семестровий контроль – 10 год.

Модулі	Змістовий модуль I		Змістовий модуль II	
Назва модуля	«Менеджмент в освіті: тенденції розвитку і компетентності»		«Актуальні питання запровадження інклюзивної освіти»	
Кіл. балів за модуль	59 балів		59 балів	
Теми	1	2	3	4
Теми лекцій	Освітній менеджмент: сутність, тенденції, компетентності. (1 б.)	Менеджмент закладів загальної освіти: інклюзія і освітній процес. Управління змінами (1 б.)	Забезпечення непевності і цілісності освітніх послуг. (1 б.)	Управління ресурсами: інклюзивно-ресурсний центр та інтегрування послуг (1 б.)
Теми семінар. занять	Освітній менеджмент: сутність, тенденції, компетентності. (1 б.)	Менеджмент закладів загальної освіти: інклюзія і освітній процес. Управління змінами (1 б.)	Забезпечення непевності і цілісності освітніх послуг. (1 б.)	Управління ресурсами: інклюзивно-ресурсний центр та інтегрування послуг (1 б.)
Робота на семінар. зан.	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів
Самост. робота	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Види пот.конт.	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)		Модульна контрольна робота 2 (25 балів)	

Всього: 118 бал. $K=118/100=1,18$

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова):

1. Даниленко Л. Менеджмент інновацій в освіті. – К.: Шк. світ, 2007.
2. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ [Тоні Бут]; пер. з англ. - К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 190.
3. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. – Київ : 2018. – 252 с. - Режим доступу: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Мои%20документи/Організаційно-методичні%20засади%20діяльності%20інклюзивно-ресурсних%20центрів.pdf>
4. Основи інклюзивної освіти: [навч.-метод. посіб.] / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: «А.С.К.», 2012. – 307 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
5. Як зробити школу інклюзивною. Досвід проектної діяльності: [метод. посіб.] / Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» / Уклад. С. Єфімова. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012». – 152 с.

Додаткова:

1. Байда Л.Ю. Інвалідність та суспільство: навч.-метод. посіб. / Л.Ю.Байда, О.В. Красюкова-Еннс, С.Ю. Буров та ін. / За заг. ред. Л.Ю.Байди, О.В.Красюкової-Еннс. – К., 2012. – 216 с. Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/36/>
2. Єфімова С.М. Лідерство та інклюзивна освіта: [навч.-метод. посіб.] / С.М. Єфімова, С.В. Королюк / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2011. – 164 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
3. Індекс Інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикєєва О.О., Дятленко Н.М., Софій Н.З., Найда Ю.М. заг. ред.. Шинкаренко В.І.- К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.
4. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. – К., 2016. – 68 с.
5. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: [практ. посіб.] / [Тім Лорман, Джоан Демплер, Девід Харві]; пер. з англ. – К.: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. – 296 с.
6. Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту / Під заг. ред. Софій Н. З., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 76 с.
7. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті: Соціально-психологічний аспект: Монографія. – К., 2000. – 286с.
8. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / Алла Анатоліївна Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

9. Крижко В.В. Теорія та практика менеджменту в освіті: Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 256с.
10. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. – Х.: Видав. гр. "Основа", 2004. – 240с.
11. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія / О. В. Мартинчук. – К.: Вид-во учбової літератури, 2018. – 420 с. (на кафедрі)
12. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я дітей та підлітків. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/uploads/1/5212-mkf_ditacij_perevirenij_povnij.pdf
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п> - Назва з екрану.
14. Формування політики раннього втручання: навально-методичний посібник.// Кол. авторів: Байда Л.Ю., Павлова Є.Б., Іванова О.Л., Кукуруза Г.В. – К.: 2017. – 62 с.
15. Шегда А.В. Менеджмент: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 687с.